

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

КНЯЖЕВА ІРИНА АНАТОЛІВНА

УДК 378.22+371.15+373.2+374.147+008

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти,
13.00.08 – дошкільна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
КАРПОВА Елла Едуардівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОРНЕЩУК Вікторія Вікторівна,
Одеський національний політехнічний університет,
завідувач кафедри соціальної роботи і кадрового менеджменту;

доктор педагогічних наук, професор
ПРИМА Раїса Миколаївна,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
професор кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, доцент
СТЕПАНОВА Тетяна Михайлівна,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
декан факультету розвитку дитини,
завідувач кафедри дошкільної освіти і соціального розвитку особистості.

Захист дисертації відбудеться «5» листопада 2014 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопорто-франківська, 36.

Автореферат розіслано «4» жовтня 2014 року.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Т. І. Койчева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Невід'ємною складовою інтеграції вищої освіти України до Європейського освітнього простору є підвищення її якості. Зазначені в багатьох нормативних актах завдання, що регламентують діяльність і напрями розвитку вищої школи, вимагають забезпечення її конкурентоспроможності через створення простору для творчого самовизначення викладачів і студентів, розвитку в них здатності до самовдосконалення, опанування засобів інноваційного підходу до роботи. Покращання якості вищої освіти неможливе без поліпшення всіх складових професійно-педагогічної діяльності викладачів вищої школи, зокрема таких, що пов'язані з організацією і методичним забезпеченням процесу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Кардинальні зміни в сучасній системі дошкільної освіти, пов'язані з прийняттям «Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти до 2017 року», нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, скороченням терміну перебування дітей у дошкільних навчальних закладах, уведенням обов'язкової передшкільної освіти дітей п'яти років, актуалізують особливу важливість поліпшення професійно-педагогічної діяльності тих викладачів, які здійснюють у вишах підготовку майбутніх вихователів для першої ланки освіти – дошкільної.

Озброєння викладачів інструментами методичного забезпечення навчального процесу у вищій школі виявляється в їхній методичній культурі як інтегративній характеристиці загальної і професійно-педагогічної культури. Методична культура зумовлена специфікою викладацької діяльності і потребує внутрішньої узгодженості та взаємної відповідності всіх її компонентів. Вона неможлива без глибокого усвідомлення викладачами вищої школи місця і ролі освітніх процесів та освітніх систем у розвитку світового культурного простору, розуміння цілісної єдності культурного розмаїття в освіті, шляхів використання здобутків світової педагогічної культури у процесі підготовки фахівців вищої школи і педагогічних працівників системи дошкільної освіти відповідно до викликів сьогодення.

Культура як інтегративний компонент змісту освіти стала предметом досліджень В. І. Бондаря, Ф. Н. Гоноболіна, Дж. Картера, Н. В. Кузьміної, Л. М. Мітіної, О. Г. Мороза, К. У. Петтерсона, С. О. Сисоєвої, В. О. Сластьоніна та інших учених.

У низці наукових досліджень вивчено такі аспекти підготовки педагога до культуровідповідної професійної діяльності, як-от: дидактична (В. Й. Гриньов, О. О. Ігумнов та ін.); методологічна (В. В. Краєвський, С. В. Кульневич, Ю. В. Сенько, В. Е. Тамарін та ін.); комунікативна

(О. М. Волкова, О. О. Гаврилюк, В. С. Грехнев, І. В. Гришняєва, Л. Л. Лузяніна, Г. П. Максимова, А. В. Мудрик, В. В. Садова та ін.); рефлексивна (Г. О. Дегтяр, В. К. Єлісеєв, Т. В. Шелкунова та ін.); морально-духовна (К. Й. Артамонова, Л. І. Бурдейна, Л. П. Ілларіонова, О. І. Мінаєва, О. В. Храброва та ін.); інтелектуальна (І. В. Захаров, Н. М. Петрова та ін.); дослідницька (Л. М. Кустов, Л. С. Подимова та ін.), науково-методична (С. Д. Кичкіна, Л. О. Плеханова, Ю. В. Подповетна та ін.), інформаційна (В. Т. Гальченко, О. В. Данільчук, Т. С. Коваль, Т. І. Полякова, І. В. Шервєрдин та ін.) тощо. Досліджено оптимальні умови формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у контексті підготовки у виші (І. М. Артемьєва), зокрема на першому ступені педагогічної освіти (А. П. Карачевцева), педагогічні умови формування інноваційної методичної культури вчителя початкових класів (Т. М. Бережна), специфіку формування методичної культури вчителів шкіл нечисленних народів Півночі (О. В. Ліпунова).

Різні аспекти фахового становлення майбутніх вихователів подано в дослідженнях вітчизняних учених (Г. В. Беленька, А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Н. Г. Грама, Т. Г. Жаровцева, О. Г. Кучерявий, Н. В. Лисенко, І. О. Луценко, В. В. Нестеренко, Т. І. Поніманська, Н. О. Сайко, Т. М. Степанова, І. В. Шевченко та ін.) і зарубіжних (Н. С. Астафьєва, Р. С. Буре, С. А. Козлова, Т. А. Кулікова, П. Г. Саморукова, Л. Г. Семушина, В. І. Ядешко та ін.).

Розглянуто теоретико-методичні засади ступеневої підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах магістратури у вищих навчальних закладах (Л. В. Артемова), підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності (Л. В. Козак), до конструювання змісту та технології підготовки студентів коледжів спеціальності «Дошкільна освіта» (Н. О. Морєва); досліджено формування у майбутніх викладачів професійної самостійності (І. О. Лавринєць). Натомість методична культура викладачів педагогічних дисциплін у вищій школі, їхня підготовленість до методичного забезпечення навчального процесу і методично доцільної організації навчальної діяльності студентів спеціальності «Дошкільна освіта» не були предметом окремого дослідження.

Отже, актуальність і доцільність дослідження зумовлена необхідністю розв'язання суперечностей між:

- соціальним замовленням щодо здійснення модернізації вищої освіти через активізацію інноваційної діяльності її викладачів і реальним рівнем розвитку їхньої методичної культури;

- новими, підвищеними вимогами до рівня методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін дошкільної галузі і

відсутністю науково обґрунтованих, апробованих моделей її розвитку в умовах магістратури;

– наявними технологіями організації педагогічного процесу в педагогічному університеті і сучасними завданнями підготовки фахівців, здатних проектувати, адаптувати, організовувати, контролювати навчальний процес вищої школи, готових до авторизації педагогічного досвіду;

– потребою у професійній підготовці майбутніх викладачів дошкільної галузі освіти, здатних до осмислення, переробки і привласнення базових сенсів та форм педагогічної діяльності і відсутністю належного методичного забезпечення такої підготовки.

Потреба в розв'язанні означених суперечностей зумовила вибір теми дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри дошкільної педагогіки «Професійне становлення педагога в умовах модернізації вищої освіти» (№ 0109U000188), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 30.06.2011 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27.07.2011 р.).

Мета дослідження: науково обґрунтувати концептуальні теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури та педагогічну технологію їх реалізації.

Завдання дослідження:

1. Визначити науково-методологічні концепти розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури.

2. Розкрити сутність і структуру феномена «методична культура майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»; уточнити поняття «педагогічна культура», «професійно-педагогічна культура», «професійна підготовка майбутніх викладачів вищої школи».

3. Теоретично обґрунтувати генезис і розвиток методичної культури як соціокультурного феномена.

4. Визначити компоненти, показники, схарактеризувати рівні розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістерської підготовки в педагогічному виші.

5. Розробити концептуальну модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури.

6. Визначити і науково обґрунтувати педагогічні умови розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури.

7. Розробити й експериментально перевірити педагогічну технологію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта».

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх викладачів вищої школи у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження: розвиток методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах підготовки за магістерською програмою.

Загальна гіпотеза дослідження. Методична культура майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» як складне особистісне утворення виявляється у привласненні і відтворенні усталених традицій, ціннісних сенсів навчання студентів у вищих навчальних закладах у змісті та способах організації власної педагогічної діяльності, адекватних природі педагогічних дисциплін як частини гуманітарного знання. Методична культура майбутніх викладачів педагогічних дисциплін сприяє ефективному здійсненню професійно-педагогічної діяльності і здатна розвиватись у процесі їхньої професійної підготовки в умовах магістратури. Розвиток методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін забезпечується організацією професійно-педагогічної підготовки відповідно до концептуальної моделі, що здійснюється поетапно і включає теоретико-методологічний, процесуально-технологічний та рефлексивно-результативний етапи; реалізацією відповідних педагогічних умов і педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури.

Загальна гіпотеза конкретизована частковими припущеннями про те, що:

– методична культура є інтегративною характеристикою загальної і професійно-педагогічної культури, що в діалектиці особливого й окремого функціонує як підсистема методичної культури суспільства та різновид професійно-педагогічної культури;

– методична культура здатна проявляти себе в таких вимірах: соціальному (як рівень розвитку наявних у суспільстві методико-педагогічних традицій, норм, правил, цінностей, теорій) і особистісному (як системне динамічне особистісне утворення, що обіймає низку компонентів, які формують його структуру та забезпечують функціонування методичної культури як цілого, що більше, ніж сукупність частин, які його складають);

– розвиток методичної культури майбутнього викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» відбувається як рух від базового (низького) рівня до професійно-аксіологічного (найвищого) і характеризується якісними змінами в системі його методичних знань, умінь, особистісних якостей, ціннісних орієнтацій;

– ефективність розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» зумовлена реалізацією педагогічних умов, що передбачають: висвітлення у змісті професійної підготовки майбутніх викладачів сутності методичної культури як соціокультурного феномена й особистісного новоутворення, усвідомлення значущості якого відбуватиметься в контексті результатів педагогічної діяльності; набуття особистого досвіду здійснення педагогічної діяльності, необхідного для аналізу, відбору і створення методичних продуктів; забезпечення навчальної автономії майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах їхньої магістерської підготовки.

Провідна ідея дослідження. Розвиток методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» розглядаємо як динамічний процес їхнього професійного становлення в методичній культурі суспільства як соціокультурному феномені і поступової трансформації методичної культури суспільства в індивідуально-особистісну методичну культуру майбутнього викладача. Вихід на кожний новий рівень розвитку методичної культури відбувається на основі осягнення майбутніми викладачами здобутків попереднього досвіду і продукування нових ціннісних сенсів у змісті та способах організації педагогічної діяльності, що здійснюється на матеріалі педагогічних дисциплін.

Концепція дослідження. Досягти якості вищої освіти неможливо без підвищення рівня методичної культури викладачів, що виступає складником їхньої педагогічної культури, показником якості професійної підготовки і потребує осмислення цінностей та особливостей викладацької діяльності. Для викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» водночас це передбачає усвідомлення специфіки і цінностей діяльності педагогів системи дошкільної освіти. Методична культура майбутнього

викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» дозволяє привласнити суспільний і усвідомити власний досвід організації навчання студентів, перетворити його на чинник професійного розвитку особистості, сформуванню систему методико-педагогічних цінностей, що кристалізується в персоніфіковану систему педагогічної діяльності.

Концепція розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури передбачає три взаємопов'язані концепти.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок і взаємодію культурологічного, системного, синергетичного, аксіологічного й особистісно-діяльнісного підходів до вивчення методичної культури та проблеми її розвитку в майбутніх викладачів педагогічних дисциплін.

Згідно з культурологічним підходом, що характеризується пріоритетом людської природи, методична культура є соціокультурним феноменом, який виник завдяки комунікації між наявними і новими сучасними педагогічними практиками, примноженню й узагальненню педагогічного досвіду. Її джерелами є, з одного боку, різноманітна практика викладання, а з іншого – уявлення, в яких окремі боки педагогічного досвіду інтегровані в цілісні педагогічні знання. Онтологічними ознаками методичної культури є: інтеграція педагогічної теорії і практики; кристалізація індивідуального та привласненого колективного досвіду в навчанні інших. Сенсоутворювальним ядром методичної культури виступає загальна культура, професійно-педагогічна діяльність і ціннісні орієнтації майбутнього викладача.

Системний підхід дозволив досліджувати методичну культуру як цілісне системне утворення, що має певну будову й особливості функціонування. Структура методичної культури характеризує її своєрідність: компоненти методичної культури майбутнього викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» виступають як самостійні, проте не ізольовані складники, що взаємопов'язані і взаємодіють між собою.

Застосування синергетичного підходу дало змогу розглядати методичну культуру майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» як складну відкриту нелінійну систему, що здатна до самоорганізації та саморозвитку; дослідити особливості її виникнення і перспективи розвитку як особистісного утворення.

Аксіологічний підхід, характеризує розвиток методичної культури як входження майбутнього викладача в контекст сучасної культури через освоєння, оволодіння, привласнення системи суспільних цінностей і

становлення на їх основі ціннісних орієнтацій особистості, визначає їх місце у структурі досліджуваного феномена й умови подальшого розвитку.

Особистісно-діяльнісний підхід дозволив максимально враховувати індивідуальний досвід тих, хто навчається, як суб'єктів освітнього процесу, потреби в самоорганізації і саморозвитку через організацію навчальної, квазіпедагогічної та педагогічної діяльності, що передбачає не лише привласнення здобутків методичної культури суспільства, а й культуровідтворення і культуротворення.

Теоретичний концепт окреслює основні ідеї, висвітлює науковий апарат дослідження, визначає вихідні положення, принципи, що розкривають безпосередній зв'язок теоретичних положень концепції з практикою розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»: додатковості, елективності, діалогічності, контекстності, суб'єктності.

Теоретичні засади дослідження становлять положення, висновки, результати досліджень з проблем: філософських концепцій освіти як культури С. І. Гессена, І. А. Зязюна, І. А. Клімова та ін.; культурологічних концепцій М. М. Бахтіна, С. Б. Кримського, Ю. І. Пассова, В. М. Розіна та ін.; професійної підготовки майбутніх фахівців (С. І. Архангельський, Є. С. Барбіна, Н. Г. Грама, Н. В. Гузій, О. А. Дубасенюк, Т. Г. Жаровцева, М. Б. Євтух, Е. Е. Карпова, Н. В. Кічук, В. В. Корнещук, Н. В. Кузьміна, З. Н. Курлянд, А. Ф. Линенко, С. А. Литвиненко, В. І. Лозова, В. І. Луговий, Н. Г. Ничкало, Р. М. Пріма, В. О. Сластьонін, Р. І. Хмелюк, Л. О. Хомич, Г. Х. Яворська та ін.); цілісної побудови навчально-виховного процесу (Ю. В. Васильєв, В. В. Ільїн, В. В. Краєвський, В. А. Семиченко та ін.); теорії педагогічних систем, системного аналізу педагогічного процесу вищої школи (А. М. Алексюк, В. П. Беспалько, І. В. Блауберг, В. І. Загвязинський, В. М. Садовський, А. В. Хуторської та ін.); педагогічного процесу як суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісність соціального і професійного становлення особистості (Ю. К. Бабанський, М. В. Кларін, Г. Б. Корнетов, О. М. Леонт'єв, Г. П. Щедровицький та ін.); сутність, зміст, технології педагогічної освіти (В. І. Бондар, І. М. Богданова, Є. В. Бондаревська, Г. К. Селевко, Н. Є. Щуркова, І. С. Якіманська та ін.); особистості та її розвитку у процесі педагогічної діяльності (А. О. Вербицький, В. М. Галузинський, І. А. Зязюн, О. Г. Мороз, І. П. Підласий, О. Я. Савченко, О. М. Семенов, О. В. Сухомлинська та ін.); методичні пошуки шляхів ефективного професійного становлення майбутнього спеціаліста в умовах вищих навчальних закладів (В. Є. Берега, А. М. Богуш, С. У. Гончаренко, О. Е. Коваленко, О. Г. Кучерявий, Г. М. Падалка, О. О. Романовський, О. П. Рудницька, Р. К. Серьожникова та ін.); праці з питань професійної

культури майбутнього педагога (О. В. Барабанщиков, В. Л. Бенін, Є. В. Бондаревська, М. М. Букач, В. М. Гриньова, О. І. Жорнова, І. Ф. Ісаєв, І. А. Колесникова, Н. Н. Масленнікова, І. О. Пальшкова та ін.).

Технологічний концепт репрезентує технологію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» як теоретично обґрунтований системно структурований процес розробки й гарантовано ефективної реалізації запланованого результату (підвищення рівня методичної культури) у заданому алгоритмі відтворення, що забезпечується визначеним арсеналом засобів, методів і форм навчання, передбачає оперативний зворотний зв'язок на основі діагностики результатів відповідно до структури методичної культури; містить опис її складників.

Реалізація визначених у дослідженні завдань здійснювалася з використанням комплексу **методів дослідження**: для визначення теоретико-методологічних і методичних засад дослідження використано системний, ретроспективний, порівняльний аналіз та узагальнення філософської, культурологічної, психологічної, педагогічної науково-методичної літератури з проблем культуровідповідної професійної підготовки майбутніх педагогів; вивчення особливостей розвитку методичної культури майбутніх викладачів здійснено емпіричними методами тестування, опитування, спостереження, самооцінки, експертної оцінки, вивчення навчально-методичної і звітної документації тощо; для обґрунтування і розробки концептуальної моделі розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» – методи теоретичного і математичного моделювання; для розвитку методичної культури майбутніх викладачів в умовах педагогічного університету проведено педагогічний експеримент; з метою узагальнення одержаних результатів дослідження, їх кількісного та якісного аналізу використано методи математичної статистики (кластерний, регресійний аналіз, статистична обробка даних за медіанним критерієм тощо).

Експериментальною базою дослідження виступили: Інститут дошкільної та спеціальної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», факультети: розвитку дитини Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, психолого-педагогічний Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет», педагогічний Мукачівського державного університету, дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету. На різних етапах експерименту, що проводився впродовж 2008-2013 р. р., у ньому взяли участь 802 особи, з них: 316 студентів старших курсів, 257 магістрантів, 229 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше розроблено і науково обґрунтовано концепцію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури, що включає методологічний, теоретичний та технологічний концепти; теоретично обґрунтовано генезис і розвиток методичної культури як соціокультурного феномена, його місце в загальній, педагогічній, професійно-педагогічній культурі. Розкрито сутність і структуру поняття «методична культура майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»» як складне особистісне утворення, що виявляється у привласненні і відтворенні усталених традицій, ціннісних сенсів навчання студентів у вищих навчальних закладах у змісті та способах організації власної педагогічної діяльності, адекватних природі педагогічних дисциплін як частини гуманітарного знання; визначено його компоненти (когнітивний, діяльнісно-організаційний, ціннісно-мотиваційний, рефлексивно-оцінний) і показники (володіння і розуміння професійної мови, уявлення про сутність методичної культури викладача, сформованість базових методично-педагогічних знань, організаторські здібності, сформованість умінь, необхідних для аналізу, відбору, запровадження й авторизації традиційних та інноваційних методик і технологій викладання педагогічних дисциплін, досвід створення методичних продуктів як артефактів, здатність до оцінки і самооцінки продуктів методичної діяльності, рефлексивність, здатність до саморозвитку, професійно-зорієнтована спрямованість особистості, сформованість професійно-педагогічної мотивації, ціннісна орієнтація на методичну діяльність), схарактеризовано рівні розвитку методичної культури (базовий, соціально-імперативний, професійно-аксіологічний). Розроблено концептуальну модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», що містить теоретико-методологічний, процесуально-технологічний і рефлексивно-результативний етапи. Визначено і науково обґрунтовано педагогічні умови розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» (висвітлення у змісті професійної підготовки майбутніх викладачів сутності методичної культури як соціокультурного феномена й особистісного новоутворення, усвідомлення значущості якого відбуватиметься в контексті результатів педагогічної діяльності; набуття особистого досвіду здійснення педагогічної діяльності, необхідного для аналізу, відбору і створення методичних продуктів; забезпечення навчальної автономії майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах їхньої магістерської підготовки). Уточнено поняття «педагогічна культура»,

«професійно-педагогічна культура», «професійна підготовка майбутніх викладачів вищої школи». Подальшого розвитку набула теорія і методика професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» у вищих педагогічних навчальних закладах.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено й експериментально перевірено педагогічну технологію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах вишу, зміст і структуру навчальної програми нормативної дисципліни «Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах», програми педагогічної (асистентської) практики для магістрантів у ВНЗ, що забезпечують розвиток у майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» методичної культури; методику визначення рівнів розвитку цієї культури в умовах магістерської підготовки в педагогічному виші.

Результати дослідження можуть використовуватись у процесі підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» напряму «Педагогічна освіта»; для розробки навчальних програм з дисциплін педагогічного циклу, педагогічної практики, фахових методик, навчально-методичних посібників і рекомендацій для студентів магістратури спеціальності «Дошкільна освіта» та викладачів вищої школи; при оновленні змісту лекційних курсів і завдань педагогічної практики, створенні нових методик та технологій їх викладання; у системі підвищення кваліфікації викладачів вищої школи.

Результати дослідження **впроваджено** у практику роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 469 від 13.03.14 р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (акт про впровадження № 301/387 від 19.03.14 р.), Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта) (акт про впровадження № 392 від 04.02.14 р.), Мукачівського державного університету (акт про впровадження № 726 від 25.03.13 р.), Уманського державного педагогічного інституту імені Павла Тичини (акт про впровадження № 208/162 від 20.02.14 р.), Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет» (акт про впровадження № 01.2-08/253 від 03.02.14 р.), Херсонського державного університету (акт про впровадження № 01-24/810 від 25.03.14 р.), [ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»](#) (акт про впровадження № 68-14-28 від 14.02.14 р.).

Достовірність наукових результатів забезпечено методологічною обґрунтованістю вихідних позицій; використанням комплексу методів дослідження, що адекватні його предметові, меті і завданням; тривалим характером та можливістю повторення дослідно-експериментальної роботи; репрезентативністю об'єму вибірки і статистичною значущістю експериментальних даних; сталістю отриманих емпіричних даних та обробкою їх статистичними методами; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних; позитивними наслідками упровадження результатів дослідження у процес професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на міжнародних: «Образование в современном обществе: проблемы, теория, практика (Одеса, 1996), «Пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти» (Одеса, 2002), «Аксиология современного воспитания в системе непрерывного образования» (Смоленск, 2006, 2008), «Педагогические идеи Е. Н. Водозовой и современность» (Смоленск, 2009), «Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі» (Одеса, 2009), «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2011), «Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби формування» (Одеса, 2011), «Компетентнісний підхід у системі неперервної педагогічної освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2013), «Современные методы и техники социально-гуманитарной практики» (Пермь, 2013), «Досягнення соціально-гуманітарних наук у сучасній Україні» (Дніпропетровськ, 2013), «Актуальні питання сучасної педагогіки» (Херсон, 2013), «Нові завдання та напрями педагогіки та психології у ХХІ столітті» (Київ, 2013), «Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale» (Chișinău, 2013), «Инновации в технологиях и образовании» (Белово, 2013, 2014), «Мир языков: ракурс и перспектива» (Минск, 2013), «Культура, искусство, образование: проблемы и перспективы развития» (Смоленск, 2013), «Психолого-педагогічний супровід формування життєвої компетентності дітей дошкільного та шкільного віку» (Умань, 2013), «Нові завдання та напрями педагогіки та психології у ХХІ столітті» (Київ, 2013), «Актуальні питання сучасної педагогіки» (Острог, 2013), «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2013); всеукраїнських з міжнародною участю: «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Бердянськ, 2012), «Комунікативно-когнітивний підхід до викладання філологічних та психолого-педагогічних дисциплін» (Євпаторія, 2012), «Досягнення соціально-гуманітарних наук у сучасній Україні» (Сімферополь – Дніпропетровськ, 2013); всеукраїнських: «Проблеми вищої

педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і виступу Президента України Л. Д. Кучми» (Київ, 2002), «Підприємництво як чинник економічного і соціального розвитку» (Одеса, 2003), «III всеукраїнські науково-практичні читання студентів та молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К. Д. Ушинського» (Одеса, 2005), «Управління якістю підготовки фахівців у вищій школі: історія, досвід, перспективи» (Одеса, 2006), «Якість підготовки фахівців в умовах Болонського процесу» (Одеса, 2007), «Якість освіти – управління, сертифікація, визнання» (Краматорськ, 2009), «Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (Одеса, 2010), «Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах: досвід та проблеми» (Одеса, 2011), «Традиції та новації сучасної освіти в Україні» (Сімферополь, 2013); «Ідеї К. Д. Ушинського в розвитку вітчизняної освіти» (Чернігів, 2013); міжвузівських: «Нові інформаційні технології навчання в учбових закладах України – 97» (Одеса, 1997), «Використання інтерактивних методів при викладанні мови та літератури у середніх та вищих навчальних закладах» (Євпаторія, 2009), «Комунікативно-когнітивний підхід до викладання філологічних та психолого-педагогічних дисциплін» (Євпаторія, 2011) науково-практичних конференціях, Міжнародному симпозіумі, присвяченому 190-й річниці Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Одеса – Стамбул, 2007), II Міжнародному конгресі «Місія вчителя в сучасному світі» (Одеса, 2012).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 76 публікаціях автора, зокрема: 1 монографії, 34 статтях у фахових виданнях України (2 – в електронних виданнях), 8 публікаціях у наукових періодичних виданнях інших держав (3 – в електронних виданнях), 26 працях апробаційного характеру, 7 роботах, що додатково відображають наукові результати дисертації. Усі праці одноосібні.

Матеріали кандидатської дисертації «Педагогічні умови виховання і розвитку милосердя в дітей старшого дошкільного віку», захищеної в 1992 році, у тексті докторської дисертації не використано.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (660 найменувань) і 20 додатків, поданих на 56 сторінках. Робота містить 15 таблиць, 19 рисунків, що обіймають 6 сторінок основного тексту. Повний обсяг дисертації – 534 сторінки. Обсяг основного тексту становить 408 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, концепцію, методи дослідження, розкрито його наукову новизну і практичну значущість, висвітлено відомості про базу дослідження, особистий внесок здобувача, подано дані про апробацію й упровадження результатів дослідження, загальну кількість публікацій, структуру роботи.

У **першому розділі «Соціально-педагогічні засади підготовки викладачів у системі вищої освіти»** здійснено ретроспективний огляд вітчизняного і зарубіжного досвіду підготовки викладачів вищої школи, проведено аналіз стану проблеми професійної підготовки викладачів вищої школи до педагогічної діяльності в умовах магістратури в теорії і практиці вищої освіти.

Професійна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до педагогічної діяльності виникає і розвивається як відповідь на потреби суспільства. Ретроспективний огляд вітчизняного і зарубіжного досвіду такої підготовки, здійснений на основі досліджень С. С. Вітвицької, О. Н. Джуринського, В. І. Жукова, А. І. Кузьмінського, Л. І. Петражицького, Ю. В. Сорокопуд та ін., дозволив простежити її тісний зв'язок з розвитком університетської освіти і доводить багатовікову традицію, що засвідчує належність магістра до педагогічної діяльності.

Спеціальна підготовка майбутніх викладачів для вищої школи у вітчизняній освітній практиці почала здійснюватися лише у другій половині XVIII сторіччя. До цього часу ця проблема розв'язувалася спонтанно через практику. Базою для підготовки викладачів вищої школи слугували університети, що поповнювали свій штат завдяки ретельному відбору здібних випускників, упровадженню інституту наставництва для ведення наукової і педагогічної діяльності, через отримання ступеня магістра та інших наукових ступенів. Проте увага переважно приділялася науково-дослідній, а не навчально-методичній підготовці претендентів на викладацьку посаду.

Чисельні реорганізації університетів у педагогічні інститути, створення профільних кафедр і відділень, що готували викладачів для вищої школи, не дали очікуваних результатів щодо поєднання дослідницько-наукового спрямування університетської освіти з поглибленою спеціальною педагогічною освітою. Вони забезпечували лише здатність до наукових пошуків, глибоке знання спеціального предмета, а не вміння його викладати, методично доцільно будувати педагогічний процес. Ця тенденція зберігалась і за радянських часів, коли підготовка викладачів до педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах здійснювалася в

умовах аспірантури, через систему перепідготовки кадрів і підвищення кваліфікації (стажування). Для спеціальності «Дошкільна освіта» підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін до викладацької діяльності здійснювалась у цей період і в межах педагогічних факультетів здебільшого як друга спеціальність (наприклад, поряд із кваліфікацією «методист з дошкільної освіти» випускники отримували й кваліфікацію «викладач педагогіки і психології дошкільної»).

За останні два десятиріччя, коли була відроджена система магістратури і відбувся процес масової реорганізації педагогічних інститутів у педагогічні університети, проблема підготовки викладачів для вищої школи стала особливо актуальною. Уведення ступеневої вищої освіти, становлення магістратури як форми підготовки майбутніх викладачів стало одним із напрямів оновлення системи підготовки висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів відповідно до вимог Болонського процесу, бо згідно з чинним законодавством викладацькі посади можуть обіймати тільки особи, які мають повну вищу освіту і пройшли спеціальну педагогічну підготовку.

Специфікою магістерської підготовки сучасного викладача вищої школи є необхідність поєднання науково-дослідної функції, що вимагає здатності до активних досліджень у тій галузі науки, у межах якої він викладає, й освітньо-професійної, що передбачає методичну підготовку до викладання певної навчальної дисципліни (О. І. Гура, Е. Е. Карпова, Н. В. Кузьміна та ін.). Таке поєднання покликано усунути наявну суперечність, за якою необхідним і достатнім для викладача вищої школи вважається здобуття наукового ступеня в певній предметній галузі (наукова діяльність), а підготовка до викладацької діяльності відходить на другий план.

Проблема підготовки майбутніх викладачів вищої школи сьогодні утворює спеціальний напрям досліджень. Окремі питання, пов'язані з педагогічною підготовкою викладацьких кадрів для вишів, розкрито в публікаціях зарубіжних авторів (Е. Джеллі, А. Гроплей, К. Кнеппер, Ж. де Ландсер, Р. Лалле, Ж. М. Леклерк, Ж. Руе та ін.). Особливості підготовки викладачів у зарубіжних країнах висвітлено в дослідженнях С. В. Бурдіної, О. Н. Джурицького, Н. С. Журавської, Н. І. Костіної, Н. Д. Нікандрова, Л. П. Пуховської, Ю. В. Сорокопуд та ін.

Досліджено специфіку підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури (В. Є. Берека, О. В. Бойко, С. С. Вітвицька, О. І. Гура, І. А. Донченко, Н. І. Костіна, Н. О. Оськіна, Р. К. Серьожникова, Ю. В. Соляніков, Н. Ю. Титаренко, С. С. Чорна та ін.).

У наукових працях вітчизняних учених розкрито особливості підготовки магістрантів до управління в конкретних галузях професійної

діяльності: військово-соціальной (О. В. Бойко, Т. М. Мацевко, І. П. Чистовська), державного управління (В. Е. Лунячек), економічній (Р. А. Гейзерська, Т. П. Приходько), аграрній (О. А. Заболотний, О. С. Малюга), музичного мистецтва (О. В. Єременко), освітній (В. Є. Берега, А. В. Светлорусова) тощо. Аспекти особистісного становлення майбутніх викладачів вишу в умовах магістратури розкрито в роботах І. В. Ірхіної, О. Є. Коваль. Визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи (Р. М. Цокур), формування їхнього професійно-педагогічного іміджу (В. В. Ісаченко); розвитку професійної самосвідомості (І. А. Донченко), професіоналізму (Н. І. Мазур, М. В. Супрун), комунікативної компетенції (К. В. Касярум), проєктивних умінь майбутнього викладача педагогіки (Н. Ю. Тітаренко, Н. І. Мазур).

Запропонована методика формування полікультурної компетенції майбутнього викладача вишу (Л. І. Воротняк), його педагогічної культури (С. С. Чорна), готовності до здійснення діалогічного спілкування зі студентами (Н. Н. Журавльова), організації кредитно-модульного навчання (Н. О. Оськіна) тощо. Цілісна система підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури розроблена О. І. Гурою. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти досліджено С. С. Вітвицькою.

Попри значний дослідницький інтерес до різних аспектів проблеми підготовки викладачів вищої школи до педагогічної діяльності і ролі магістратури в цьому процесі, професійній підготовці майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури присвячені одиничні дослідження, що фрагментарно висвітлюють окремі аспекти цієї проблеми, не торкаючись при цьому розвитку методичної культури майбутніх викладачів у цілому.

У другому розділі «Науково-методологічні засади становлення і розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін» описано методологічні підходи дослідження: культурологічний, системний, синергетичний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний; висвітлено сутність наукового макроконцепту «культура»; розкрито генезис і розвиток методичної культури як соціокультурного феномена; визначено поняття «методична культура майбутнього викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»», компоненти і показники методичної культури.

Застосування культурологічного підходу як методологічних засад дослідження методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін пов'язано із сучасною ситуацією, за якою освіта розглядається як

невід'ємна частина і форма трансляції культури, як культуровідповідна система і культуротворчий процес, спрямований на розвиток особистості. Культурологічний підхід передбачає розуміння і пояснення методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» як культурного явища, припускає єдність різних методологічних підходів у його трактуванні.

Системний підхід орієнтує на необхідність розгляду методичної культури як системи, що має певну будову й особливості функціонування. Акцентуючи увагу на цілісності методичної культури, системний підхід дозволяє виявити її структуру, розглядати її компоненти як самостійні, проте не ізольовані складники, що взаємопов'язані і взаємодіють між собою, визначати серед них ті, що є системоутворювальними. У межах цього підходу передбачається, що методична культура має певний ступінь стійкості при частковій зміні її окремих складників.

Використання синергетичного підходу припускає застосування сукупності ідей і понять складних відкритих нелінійних систем, що здатні до самоорганізації та саморозвитку. Цей підхід спрямовує на дослідження особливостей виникнення і можливості зміни методичної культури, її розвитку через каскад відносно стійких станів за умови зовнішніх стимулювальних впливів, що дозволяють «керувати, не керуючи» і стають визначальними для переходу методичної культури майбутніх викладачів як системи на новий рівень. Синергетичний підхід орієнтує на розгляд майбутніх викладачів як суб'єктів педагогічного процесу, які прагнуть до розвитку своєї суб'єктності, до самозміни, самовдосконалення.

Аксіологічний підхід характеризує розвиток методичної культури як процес входження майбутніх викладачів у контекст сучасної культури через освоєння, оволодіння, привласнення системи суспільних цінностей і становлення на їх основі ціннісних орієнтацій особистості. Він дозволяє схарактеризувати розвиток методичної культури як соціокультурного й особистісного феномена, простежити його генезу, теперішнє і майбутнє, з'ясувати тенденції і перспективи такого руху, визначити його суспільну й особистісну цінність. Звернення до аксіологічного підходу надає можливість визначити роль ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів педагогічних дисциплін у розвитку їхньої методичної культури.

Особистісно-діяльнісний підхід спрямовує орієнтацію педагогічного процесу на розвиток методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», врахування особистісних позицій його суб'єктів, розвиток яких відбувається в активній цілеспрямованій діяльності. Особистісно-діяльнісний підхід зумовлює розгляд методичної культури в межах системи діяльності, що включає мету,

можливість її свідомого вибору, конструювання програми реалізації завдяки використанню включених у культурний простір і здатних відтворюватися методичних продуктів; дозволяє виявити та розкриває можливості для реалізації умов забезпечення розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін.

Макроконцепт «культура» схарактеризовано в дослідженні поліфункціональним явищем, який має тривалу історію існування, відрізняється глибиною, багатомірністю, складністю, що зумовлює його багаторівневу множинність та іманентний зміст. Специфіку культури як макроконцепту представлено через пояснювально-описові, історичні, психологічні, структурні, генетичні, адаптивні, антропологічні, соціологічні, ідеаційні, символічні, дидактичні, герменевтичні, функціональні, технологічні визначення. Синтезувати й інтегрувати це розмаїття тлумачень, пов'язане з невичерпністю і глибиною людського буття, багатовекторністю аспектів взаємозв'язку людини зі світом, що репрезентує культура, здолати альтернативність її матеріального й ідеалістичного, архетипічного і суб'єктно-особистісного, універсального та екзистенціального, структурного і процесуального боків, дозволяє системний підхід. Беручи до уваги викладене, схиляємося до системних визначень культури, розуміючи її як органічну єдність засобів і продуктів діяльності людини, в яких реалізується її активність.

Обґрунтування генезису і розвитку методичної культури як соціокультурного феномена здійснено відповідно до теорії Г. П. Щедровицького щодо відтворення і трансляції культури та концепції культурних форм В. А. Конєва. Доведено, що методична культура, як складова педагогічної культури, виникає в її надрах і розвивається як досвід організації педагогічної діяльності. Висвітлено, що спочатку в широкому полі загальної культури виникає педагогічна культура як історична програма соціального наслідування, що перебуває в постійному розвитку і включає в себе соціально-педагогічний ідеал; адекватні форми та методи його досягнення; суб'єкти педагогічної культури, структуровані в певний педагогічний простір. Методична культура виникає у лоні всієї соціальної педагогічної практики в ході її культурно-історичного розвитку в результаті усвідомлення й узагальнення саме тієї частини попереднього педагогічного досвіду, що зберігає його зміст та сенс.

Потреба у продукуванні, розповсюдженні, тиражуванні форм предметного і знакового вираження викладацької діяльності, зорієнтованої на створення певного методичного продукту, а потім і узагальнення педагогічного досвіду через співставлення різних процедур навчальної діяльності та виділення з них найбільш ефективних прийомів, народжує

особливий вид діяльності – методичну. Вона передбачає порівняння й аналіз досвіду діяльностей різних педагогів, які вже відбулись і конструювання на цій основі (або на основі певних елементів) алгоритму дій, більш ефективної та довершеної педагогічної діяльності, що не лише обслуговує навчання і виховання інших, а скеровує цей процес.

Методична культура як соціокультурний феномен виникла завдяки потребі здійснити комунікацію між наявними і новопородженими педагогічними практиками, завдяки накопиченню педагогічного знання, джерелами якого є, з одного боку, практика, а з іншого – уявлення, що інтегрують окремі види педагогічного знання на різноманітній основі. Вона є рівнем розвитку наявних у суспільстві методико-педагогічних традицій, норм, правил, цінностей.

Визначаючи поняття «методична культура майбутнього викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», базувалися на здійсненому в розділі аналізі проблеми генезису й еволюції змісту поняття «методична культура» (І. М. Артемьєва, Т. М. Бережнова, О. Б. Бігич, І. Ф. Ісаєв, А. П. Карачевцева, О. В. Ліпунова, І. О. Новик, Ю. І. Пассов та ін.), сутнісних ознаках методичної культури як складної системи, що поєднує професійно-педагогічний досвід людства (об'єктивний рівень існування методичної культури) з досвідом окремого суб'єкта як носія професійної діяльності, який здобув певний рівень осягнення її сенсу і механізмів дії (суб'єктний рівень існування методичної культури). У цьому словосполученні «культура» свідчить про те, що поняття, яке визначається належить до цілісної єдності засобів і продуктів людської діяльності, «методична культура викладача спеціальності «Дошкільна освіта» – засвідчує професійну приналежність, специфіку такої діяльності та сферу застосування її результатів, «майбутнього» – зосереджує на особливостях становлення методичної культури у процесі професійної підготовки; «педагогічні дисципліни» – посилює культурологічний складник цього явища, вказуючи на конкретну частину гуманітарного знання. Як особистісне утворення методична культура забезпечує можливість серед величезного розмаїття наявного в педагогічній культурі методичного інструментарію, який був розроблений і застосований в умовах, що суттєво різняться між собою, у країнах із власними освітніми традиціями й ідеалами, у різні історичні періоди та для особливих освітніх потреб, визначити інваріантні ідеї і знайти варіативні способи їх застосування в кожній конкретній освітній ситуації.

Методичну культуру майбутнього викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» розуміємо як складне особистісне утворення, що виявляється у привласненні і відтворенні усталених

традицій, ціннісних сенсів навчання студентів у вищих навчальних закладах у змісті та способах організації власної педагогічної діяльності, адекватних природі педагогічних дисциплін як частини гуманітарного знання. Методична культура як системне динамічне особистісне утворення містить низку компонентів, що утворюють його структуру і забезпечують існування як цілого. Зокрема, це такі компоненти: когнітивний з показниками: володіння і розуміння професійної мови; уявлення про сутність методичної культури викладача; сформованість базових методико-педагогічних знань; діяльнісно-організаційний, показниками якого є: організаторські здібності; сформованість умінь, необхідних для аналізу, відбору, запровадження й авторизації традиційних та інноваційних методик і технологій викладання педагогічних дисциплін; досвід створення методичних продуктів як артефактів; рефлексивно-оцінний, показниками якого визначено: здатність до оцінки і самооцінки продуктів методичної діяльності; рефлексивність; здатність до саморозвитку; ціннісно-мотиваційний, до показників якого належать: професійно-орієнтована спрямованість особистості; сформованість професійно-педагогічної мотивації; ціннісна орієнтація на методичну діяльність.

Розвиток методичної культури розуміємо як динамічний рівневий процес професійного становлення майбутнього викладача в методичній культурі суспільства. Індивідуально-особистісна методична культура майбутнього викладача та її подальші зміни зумовлені продукуванням нових ціннісних сенсів у змісті та способах організації педагогічної діяльності на матеріалі педагогічних дисциплін.

У третьому розділі «Концептуальна модель і педагогічна технологія розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» здійснено обґрунтування означеної моделі, визначено педагогічні умови розвитку методичної культури, схарактеризовано педагогічну технологію розвитку методичної культури майбутніх викладачів.

Концептуальну модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» розуміємо як уявний (абстрактний, ідеальний) образ процесу розвитку методичної культури майбутніх викладачів, як цілісну операційну систему, що схематично й узагальнено відтворює його структуру, етапи перебігу, умови, способи і механізми реалізації, взаємозв'язки та взаємовідношення між елементами. Вона є взаємопов'язаною сукупністю елементів, що структурована в цілісну систему, яка реалізується відповідно до виділених етапів, що визначають логіку процесу підвищення рівня методичної

культури від базового, соціально-імперативного до професійно-аксіологічного.

Концептуальна модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури (див. рис.) містить такі етапи: теоретико-методологічний (передбачав визначення методологічних підстав і принципів побудови процесу розвитку досліджуваного явища), процесуально-технологічний (припускав технологічне забезпечення розвитку методичної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури) і рефлексивно-результативний (включав моніторинг розвитку методичної культури за розробленими компонентами і показниками із застосуванням належної методики).

Реалізація пропонованої моделі передбачає такі принципи:

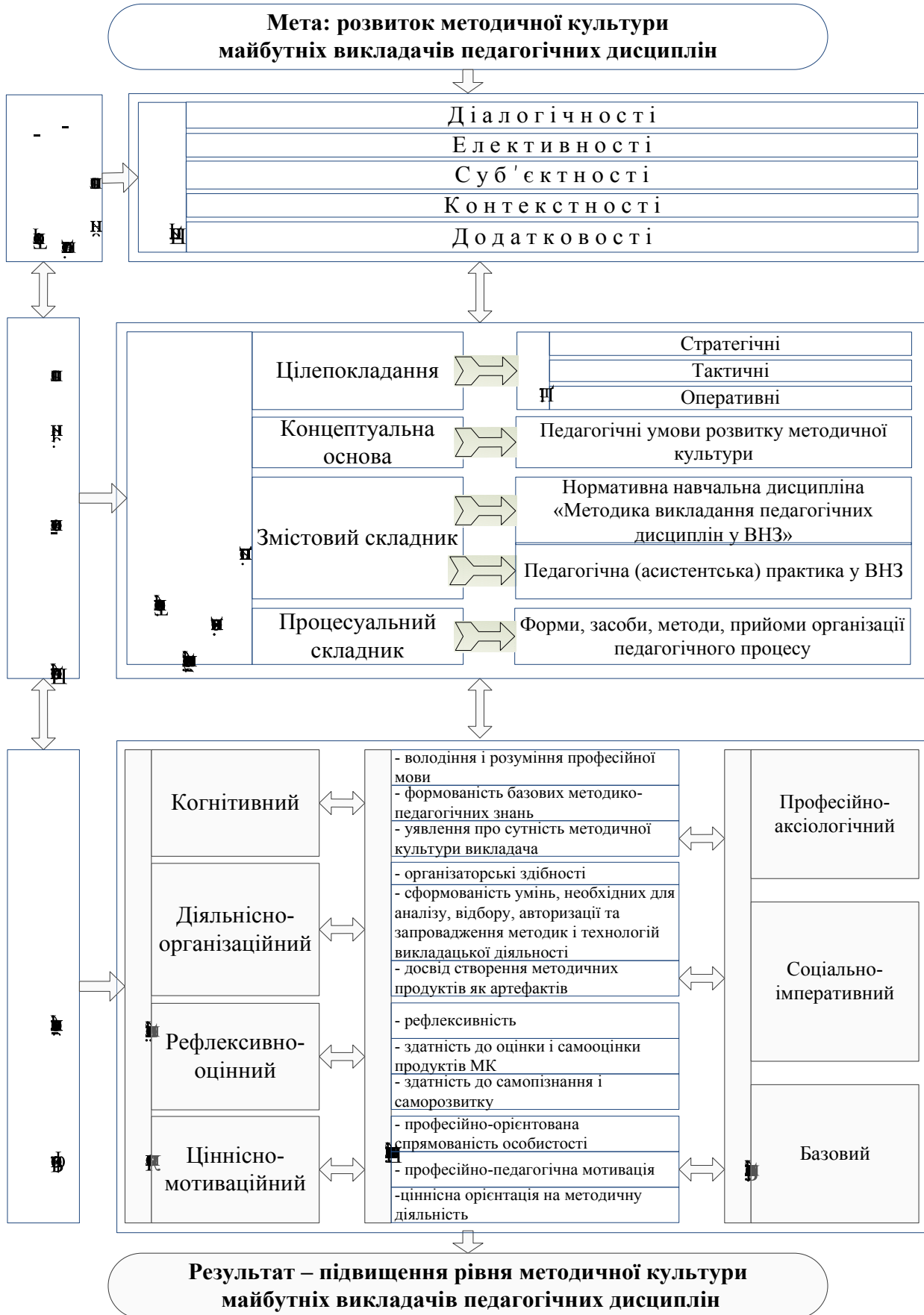
- додатковості, що орієнтує на вивчення явищ, предметів і процесів з різних боків, осмислюючи їх раціонально-логічний та емоційно-образний зміст; уміння сприймати проблему як багатоаспектну, одночасно бачити, враховувати або поєднувати кілька протилежних умов і передумов; передбачає співставлення та співіснування «сталого», нового і такого, що породжується; припускає взаємодоповнення інноваційних і традиційних форм організації, методів та засобів магістерської підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»;

- елективності, що дозволяє реалізовувати основну андрагогічну ідею про те, що дорослій людині, яка чітко розуміє мету навчання, прагне до самостійності, самореалізації, належить провідна роль у процесі здобуття власної освіти, у професійному розвитку і саморозвитку;

- діалогічності, реалізація якого вимагає включення у процес магістерської підготовки діалогу як двобічного інформаційного смислового зв'язку, що передбачає зіткнення різних науково-методичних позицій в аналізі, відборі, реалізації й авторизації традиційних та інноваційних методик і технологій викладання педагогічних дисциплін;

- контекстності, що орієнтує на визначення у процесі магістерської підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» конкретних, професійно значущих цілей і завдань з культуросвоєння, культуровідтворення та культуротворчості, формування власної системи методико-педагогічних цінностей;

- суб'єктності, який націлює на те, що становлення майбутнього викладача як рівноправного активного співтворця культуровідповідної педагогічної діяльності відбувається у процесі оволодіння ним суспільно-історичними формами такої діяльності як педагогічним інструментарієм, виявляє особистісний спосіб регуляції професійної діяльності; дозволяє

Рис. Концептуальна модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»

розглядати майбутнього викладача як суб'єкта активності, самовдосконалення, самоздійснення, саморефлексії і саморегуляції власної діяльності, що виявляються на всіх етапах магістерської підготовки як підвищення рівня його методичної культури.

У розділі обґрунтовано, що педагогічними умовами розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» є: висвітлення у змісті професійної підготовки майбутніх викладачів сутності методичної культури як соціокультурного феномена й особистісного новоутворення, усвідомлення значущості якого відбуватиметься в контексті результатів педагогічної діяльності; набуття особистого досвіду здійснення педагогічної діяльності, необхідного для аналізу, відбору і створення методичних продуктів; забезпечення навчальної автономії майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах їхньої магістерської підготовки.

Педагогічну технологію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», що складає основу процесуально-технологічного етапу пропонованої моделі, визначаємо як теоретично обґрунтований системно структурований процес розробки й гарантовано ефективної реалізації запланованого результату (підвищення рівня методичної культури) в заданому алгоритмі відтворення, що забезпечується наявним арсеналом засобів, методів і форм навчання, передбачає оперативний зворотний зв'язок на основі діагностики результатів відповідно до структури методичної культури. Її складниками є: цілепокладання, концептуальна основа, змістова і процесуальна частини.

Цілепокладання передбачало розробку й опис стратегічної (підвищення рівня методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»), тактичних і оперативних цілей, що дозволило здійснювати планування та послідовну реалізацію педагогічного процесу в рамках заданої педагогічної технології. Визначено концептуальну основу педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта».

Змістовий складник педагогічної технології утворений завдяки поєднанню інваріантного і варіативного підходів, що дозволяють чітко сформулювати мету і завдання навчального предмета, конкретизувати й узгодити між собою зміст навчального процесу, запобігають непродуктивному повторенню окремих тем, сприяють підготовці фахівців, здатних ефективно і творчо працювати в нових, динамічно змінюваних суспільних умовах, представлений експериментальною програмою нормативної навчальної дисципліни «Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах». Вона реалізує такі функції, як-от:

практико-організаційну (завдяки отримання магістрантами конкретних рекомендацій щодо побудови власної системи майбутньої викладацької діяльності); інформаційну (набуття знань щодо змісту і нормативно-правової бази викладання дисциплін педагогічного циклу у вищому навчальному закладі, організації навчального процесу в педагогічному виші, методики проектування та проведення різних видів навчальних занять, становлення і розвитку методичної культури тощо); прогностичну (дозволяє передбачати можливий результат навчального процесу та коригувати шляхи його досягнення; здатність прогнозувати перспективи розвитку педагогічних дисциплін щодо їх змістового наповнення, засобів, методів, методик і технологій реалізації); евристичну (оволодіння евристичними прийомами і методами пізнання) та інтегральну (поєднання професійно-педагогічної підготовки у виші і майбутньої професійної діяльності, створення на основі набутих теоретичних знань практичної системи діяльності викладача педагогічних дисциплін вищого навчального закладу, розвитку його методичної культури).

Процесуальний складник педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» є сукупністю процедур, спрямованих на здійснення цілеспрямованої, поетапної операціональної реалізації цілей і завдань технології, розгортання її змісту за допомогою сучасних форм, засобів, методів і прийомів організації педагогічного процесу. Реалізація означеного складника включала нормативно зафіксовані фази (культуроосвоєння, культуровідтворення і культуротворчості), послідовність проходження яких утворює логіку його побудови та відповідає сутнісній природі розвитку методичної культури.

У четвертому розділі «Експериментальне дослідження ефективності педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури» висвітлено мету, завдання і методику організації експериментального дослідження, подано та проаналізовано результати констатувального і прикінцевого зрізів, здійснено прогнозування успішності розвитку методичної культури, розкрито хід реалізації педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури, визначено її ефективність.

Відповідно до компонентів і показників методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін розроблена діагностична методика визначення рівнів розвитку методичної культури. Вона містить двадцять методик, серед яких розроблені нами, необхідність чого викликана

відсутністю адекватних предмету дослідження діагностичних засобів, і відомі, апробовані, такі, що довели свою ефективність методики вітчизняних та зарубіжних авторів. Їх вибір зумовлено завданнями, предметом дослідження, його сутністю, можливостями і доцільністю використання тієї чи тієї методики, а також загальними вимогами до діагностичної процедури. Розробка діагностувальних методик базувалася на даних пошуково-розвідувального етапу дослідження, зокрема контент-аналізу робочих навчальних програм педагогічних дисциплін, тестування студентів старших (4-5) курсів тощо.

У ході проведення констатувального етапу дослідження доведено репрезентативність вибірки, представленої студентами магістратури спеціальності «Дошкільна освіта» п'яти вишів України; подано якісну і кількісну характеристику рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін.

Професійно-аксіологічний (достатній) рівень характерний для майбутніх викладачів, у яких достатньо сформовані базові методико-педагогічні знання, яким відповідає розуміння і володіння професійною мовою й усвідомлені уявлення про сутність методичної культури викладача; сформовані уміння, необхідні для аналізу, відбору, запровадження й авторизації традиційних та інноваційних методик і технологій викладання педагогічних дисциплін, які студенти магістратури гармонійно поєднують з організаторськими здібностями та досвідом створення методичних продуктів; наявний високий рівень рефлексивності, здатність до оцінки і самооцінки продуктів методичної діяльності, прагнення до самопізнання і саморозвитку. У магістрантів цього рівня домінують мотивація на рівні професійної потреби і функціонального інтересу; основну рушійну силу мають внутрішні мотиви при незначній долі зовнішньо позитивних і майже відсутності зовнішньо негативних мотивів; характерною є професійно-зорієнтована спрямованість особистості (спрямованість на справу), що виявляється в зацікавленості у розв'язанні ділових проблем, прагненні до якнайкращого виконання роботи, здатності обстоювати власну думку в інтересах справи, корисної для досягнення суспільно цінної мети; зацікавленість, вчасне, оригінальне та якісне виконання навчальних завдань щодо методичної діяльності, усвідомлення її важливості для професійно-педагогічної підготовки, успішного здійснення майбутньої професійної (викладацької) діяльності.

Соціально-імперативний (середній) рівень властивий майбутнім викладачам, у яких сформовані базові методико-педагогічні знання, вони розуміють сутність, проте не завжди адекватно ситуації вживають професійну мову; наявні деякі, однак фрагментарні і несистематизовані

уявлення щодо сутності методичної культури викладача. Магістранти цього рівня проявляють організаторські здібності, вміння, потрібні для відбору і впровадження традиційних методик і технологій викладання педагогічних дисциплін, мають певний досвід створення методичних продуктів як артефактів. Поряд з недостатньо розвиненою рефлексивністю виявляють здатність до самопізнання і саморозвитку, оцінки і самооцінки продуктів методичної діяльності, проте не завжди об'єктивної. Домінантними для студентів магістратури цього рівня є мотиви допитливості, що розвивається, і показної зацікавленості. Основну рушійну силу мають внутрішні мотиви при значній долі зовнішньо позитивних і зовнішньо негативних; характерна спрямованість на спілкування, орієнтація на соціальне схвалення, потреба у прихильності й емоційних стосунках з оточенням, проте часто на шкоду виконанню конкретних завдань зі створення методичних продуктів. Важливість методичної діяльності розуміють, але її здійснення не є пріоритетом.

Базовий (низький) рівень розвитку методичної культури притаманний майбутнім викладачам, у яких сформовані окремі базові методико-педагогічні знання, відсутні усвідомлені уявлення щодо сутності методичної культури; недостатнім є володінням і розумінням професійної мови, застосування якої часто не відповідає контексту ситуації. Їм властивий загальний низький рівень сформованості вмінь, необхідних для відбору і запровадження традиційних та відсутність умінь щодо застосування інноваційних методик і технологій викладання педагогічних дисциплін, яким відповідає досвід створення методичних продуктів; відчують потребу в розвитку організаційних здібностей; слабо володіють педагогічною рефлексією, мають утруднення щодо здійснення оцінки і самооцінки продуктів методичної діяльності; загальмована здатність до самопізнання і саморозвитку. Домінантними для студентів магістратури цього рівня є мотиви епізодичної цікавості і байдужого ставлення до професійної діяльності; основною рушійною силою виступають зовнішні позитивні мотиви (заохочення, повага товаришів тощо) при значній долі зовнішніх негативних мотивів. Внутрішні позитивні мотиви (саморозвиток, задоволення справою тощо) не відіграють значної ролі. Магістранти характеризуються спрямованістю особистості на себе, орієнтацією на пряму винагороду і задоволення безвідносно до результатів навчальної та квазіпрофесійної діяльності, схильністю до суперництва. Методична діяльність не входить для них до пріоритетних видів діяльності майбутнього викладача, не усвідомлюється як цінність.

Відповідно до результатів констатувальних зрізів у магістрантів як експериментальної, так і контрольної груп зафіксовано переважно базовий

(низький) рівень розвитку методичної культури (52,71% – в експериментальній та 50,78% – в контрольній групах) та соціально-імперативний (середній) рівень (44,19% – в експериментальній і 46,88% – у контрольній групах). Професійно-аксіологічного рівня досягли лише 4,65% студентів магістратури експериментальної і 2,34% – контрольної груп. Статистична обробка отриманих даних за допомогою медіанного критерію дозволила довести однорідність контрольної й експериментальної вибірок.

Завдяки регресійному аналізу одержаних експериментальних даних, що дозволив дослідити залежність однієї залежної змінної (рівень методичної культури), від кількох інших – незалежних змінних (показники компонентів методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»), виявити ступінь їх впливу на неї, створено рівняння лінійної множинної регресії як математичну модель методичної культури. Вона має прогностичний характер, оскільки дозволила здійснити прогноз розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін відповідно до розвитку окремих показників. Доведено також, що розроблена в дослідженні структура методичної культури є достовірною, оскільки всі показники здійснюють статистично значущий вплив на загальний рівень методичної культури.

Застосування кластерного аналізу експериментальних даних дало змогу визначити особливості впливу окремих компонентів на розвиток методичної культури на різних рівнях її особистісного розвитку. Доведено, що для студентів магістратури, які виявили базовий і соціально-імперативний рівні розвитку методичної культури (абсолютна більшість), найвагомий вплив на розвиток досліджуваного явища здійснюють діяльнісно-організаційний і рефлексивно-оцінний компоненти. Отримані за допомогою кластерного аналізу дані використано для складання прогнозу щодо перспектив розвитку методичної культури майбутніх викладачів у процесі магістерської підготовки й оптимальної побудови експериментальної технології для цього процесу.

Педагогічна технологія розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» упроваджена в межах здійснення процесуально-технологічного етапу концептуальної моделі. Її реалізація відбувалася згідно з принципами діалогічності, елективності, суб'єктності, контекстності, додатковості, цілісності і передбачала комплексне впровадження обґрунтованих педагогічних умов, що утворювали певну «рамку», у межах якої послідовно розгорталися технологічні фази культууроосвоєння, культуровідтворення і культуротворчості. Означені фази створювали п'ять циклів, що різнилися змістовим наповненням, специфікою зумовленою ним діяльності, методами реалізації. Зміст педагогічної технології розвитку методичної культури

майбутніх викладачів спеціальності «Дошкільна освіта» визначався нормативною навчальною дисципліною «Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах» і викладацькою педагогічною практикою магістрантів у вишах, що проходила за розробленою нами програмою. Кожен з модулів означеної дисципліни складав технологічний цикл, який, у свою чергу, відповідно до кількості тем певного модуля, був утворений п'ятнадцятьма мікроциклами, що послідовно змінювали один одного, зберігаючи найсуттєвіші здобутки попередніх циклів. Завершував технологічну конструкцію цикл педагогічної практики.

Фаза культуросвоєння передбачала використання таких форм організації навчального процесу: проблемні лекції, лекції-візуалізації, електронні лекції, лекції-презентації, лекції-діалоги, семінари (традиційний, поглибленого вивчення, міждисциплінарний спецсемінар), самостійна робота, педагогічна практика. Технологічний інструментарій першої фази включав використання таких методів: педагогічні ситуації, портфоліо, метод проекту, логіко-сміслові моделі, дебати, мікровикладання, синектика, дискусії, евристичні бесіди, мапа розуму, емоційне стимулювання навчання тощо.

Фаза культуровідтворення розгорталася в таких організаційних формах: практичні заняття, педагогічна практика, самостійна робота. Технологічний інструментарій цієї фази включав ділові та рольові ігри, вирішення педагогічних ситуацій, моделювання, метод взаємного компромісного узгодження, мікровикладання, кейс-метод, мапа розуму, педагогічний консиліум, взаємоконтроль, метод ігрового проектування, майстер-клас, віртуальний методичний кабінет, метод логіко-сміслових моделей тощо.

Фаза культуротворчості припускала проведення практичних занять, самостійної роботи, педагогічної практики з використанням такого технологічного інструментарію: віртуальний методичний кабінет, майстер-клас, метод проекту, портфоліо, мікровикладання, взаєморефлексія, метод логіко-сміслових моделей, взаємонавчання, моделювання тощо.

Кожна фаза містила аналітичний блок з функцією зворотного зв'язку. Вона була реалізована у формі безпосереднього отримання інформації від учасників педагогічного процесу за такими напрямками: магістрант – магістрант, магістрант – викладач, викладач – магістрант, магістрант – група магістрантів, викладач – група магістрантів. Метою такого контролю були: самокорекція дій магістрантів і викладача, коригування викладачем змісту, засобів і методів організації педагогічного процесу, моніторинг освітніх досягнень студентів магістратури. Виконання контрольних завдань різноманітних видів дозволило здійснити поточний, тематичний і

підсумковий контроль, у тому числі щодо самостійної роботи студентів магістратури, визначати проблеми, коректувати діяльність магістрантів та викладачів.

На прикінцевому етапі експерименту для перевірки ефективності започаткованої педагогічної технології, відповідно до рефлексивно-результативного етапу концептуальної моделі розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», було проведено контрольні зрізи (див. табл.).

Таблиця

Порівняльні дані рівнів розвитку методичної культури майбутніх

викладачів на констатувальному та прикінцевому етапах дослідження

Загальні рівні розвитку методичної культури	Одиниці виміру	Експериментальна група		Контрольна група	
		Констат. етап	Прикінц. етап	Констат. етап	Прикінц. етап
Професійно-аксіологічний (достатній)	%	4,65	50,39	2,34	7,81
	Абс.	6	65	3	10
Соціально-імперативний (середній)	%	39,53	46,51	46,88	60,94
	Абс.	51	60	60	78
Базовий (низький)	%	55,81	3,10	50,78	31,25
	Абс.	72	4	65	40

Визначено, що професійно-аксіологічного (достатнього) рівня в експериментальній групі досягли більше половини майбутніх викладачів – 50,39% (65 осіб), тоді як у контрольній групі таких було лише 7,81% (10 осіб). На соціально-імперативному (середньому) рівні розвитку методичної культури стало 60 магістрантів (46,51%) експериментальної і переважна більшість – 78 осіб (60,94%) – контрольної груп. На базовому рівні залишилося 4 майбутніх викладача (3,10%) експериментальної і 40 (31,25%) – контрольної груп.

Порівняльні дані вибірки студентів магістратури за рівнями розвитку методичної культури на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту подано в таблиці, що дозволило провести зіставний аналіз динаміки їх розвитку. Із таблиці бачимо, що кількість майбутніх викладачів, віднесених до професійно-аксіологічного рівня розвитку методичної культури, збільшилася на прикінцевому етапі як в експериментальній, так і в контрольній групах, проте в експериментальній групі – на 45,74% (з 6 до 65 осіб), а в контрольній – лише на 5,47% (з 3 до 10 осіб).

Кількість магістрантів, віднесених до базового рівня, зменшилася в експериментальній групі на 52,71% (з 72 до 4 осіб), що вірогідно краще від таких до початку експерименту. Позитивні зрушення в контрольній групі за цим рівнем виявилися значно меншими: кількість студентів магістратури, віднесених до базового рівня після дослідно-експериментальної роботи, зменшилася на 19,53% (з 65 до 40 осіб). На соціально-імперативному рівні в експериментальній групі стало більше магістрантів на 6,98% (з 51 до 60 осіб), а в контрольній – на 14,06% (з 60 до 78 осіб).

Отже, зіставна характеристика результатів розподілу магістрантів експериментальної та контрольної груп за рівнями розвитку методичної культури порівняно з констатувальним етапом, дозволила виявити значні позитивні зміни в експериментальній групі на відміну від контрольної, де відбулися несуттєві позитивні зрушення. Завдяки статистичній обробці експериментальних даних методом медіанного критерію виявлено, що різниця між результатами діагностування магістрантів експериментальної і контрольної груп є статистично вагомою, що довело ефективність впровадженої педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта».

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретико-методологічне обґрунтування і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробці, науковому обґрунтуванні концептуальної моделі і технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» у процесі професійної підготовки в умовах магістратури.

1. Визначено науково-методологічні концепти розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури: методологічний, що відображує взаємозалежність і взаємодію культурологічного, системного, синергетичного, аксіологічного й особистісно-діяльнісного підходів; теоретичний, який висвітлює основні ідеї, характеризує науковий апарат дослідження, розкриває вихідні положення, принципи (додатковості, елективності, діалогічності, контекстності, суб'єктності), що визначають безпосередній зв'язок теоретичних положень концепції розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури з практикою; технологічний, що включає розробку і реалізацію педагогічної технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури.

2. Методичну культуру майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» визначаємо як складне особистісне утворення, що виявляється у привласненні і відтворенні усталених традицій, ціннісних сенсів навчання студентів у вищих навчальних закладах у змісті та способах організації власної педагогічної діяльності, адекватних природі педагогічних дисциплін як частини гуманітарного знання. Доведено, що структуру методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» складають: когнітивний, діяльнісно-організаційний, мотиваційно-ціннісний і рефлексивно-оцінний компоненти.

3. У дослідженні уточнено зміст понять: «педагогічна культура» як особлива підсистема культури, цілісна єдність соціального досвіду щодо способів взаємодії поколінь, ціннісних традицій виховання й особистісних досягнень людей, які взяли участь у цьому процесі; «професійно-педагогічна культура», під якою розуміємо різновид педагогічної культури, універсальну характеристику педагогічної реальності, що пояснює специфіку педагогічної діяльності і функціонує в умовах самореалізації педагога як професіонала та суб'єкта професійної діяльності; «професійна підготовка майбутніх викладачів вищої школи», яку трактуємо як особливий процес, що здійснюється у вищих педагогічних навчальних закладах для спеціально організованого привласнення людиною знань, умінь, способів діяльності, які є теоретичною і практичною базою педагогічної професії, а також відповідних ціннісних орієнтацій, внаслідок формування яких вона може бути готовою до виконання викладацької діяльності на високому професійному рівні.

4. Доведено, що методична культура як соціокультурний феномен виникла на імперативному рівні розвитку педагогічної культури, що характеризується здійсненням трансляції і збереження культурного досвіду завдяки правилам, традиціям, інструкціям, наказам, приписам, алгоритмам, вказівкам відповідно до потреби здійснювати комунікацію між наявними та новопородженими педагогічними практиками через примноження педагогічного знання, джерелами якого є, з одного боку, практика, а з іншого – уявлення, що інтегрують окремі види педагогічного знання на різноманітній основі. Її розвиток на аксіологічному рівні збереження і трансляції соціального досвіду здійснюється завдяки рефлексії і наявності вільного вибору використання методичних продуктів на основі їх значущості в житті людини і суспільства. Це виражається у здатності провести межу між «так» і «ні», між належним і тим, що не відповідає особистим і суспільним цінностям. У соціальному вимірі методична культура є рівнем розвитку наявних у суспільстві методико-педагогічних

традицій, норм, правил, цінностей, теорій. Вона містить інтегроване знання, інструментарій як інтелектуальний, так і суто технологічний, «мови» його опису, присутні в системі складних інтегративних зв'язків педагогічної науки і практики.

5. Визначено компоненти, показники, схарактеризовано рівні розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістерської підготовки в педагогічному виші, а саме: базовий, соціально-імперативний і професійно-аксіологічний. За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту, завдяки застосуванню розробленої в ході дослідження діагностичної методики, з'ясовано, що більшість студентів магістратури спеціальності «Дошкільна освіта» перебували на базовому (55,81% – в експериментальній і 50,78% – контрольній групах) та соціально-імперативному рівнях (39,53% магістрантів експериментальної і 46,88% – контрольної груп).

6. Розроблено концептуальну модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури, що обіймала три етапи: теоретико-методологічний, процесуально-технологічний і рефлексивно-результативний. Метою першого – теоретико-методологічного етапу було визначення методологічних підстав і принципів побудови процесу розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури. Другий – процесуально-технологічний етап був спрямований на технологічне забезпечення розвитку методичної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури. Третій – рефлексивно-результативний етап передбачав моніторинг розвитку методичної культури за визначеними компонентами і показниками із застосуванням розробленої діагностичної методики.

7. Визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури: висвітлення у змісті професійної підготовки майбутніх викладачів сутності методичної культури як соціокультурного феномена й особистісного новоутворення, усвідомлення значущості якого відбуватиметься в контексті результатів педагогічної діяльності; набуття особистого досвіду здійснення педагогічної діяльності, необхідного для аналізу, відбору і створення методичних продуктів; забезпечення навчальної автономії майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах їхньої магістерської підготовки.

8. Педагогічна технологія розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» розуміється в дослідженні як теоретично обґрунтований системно структурований процес розробки й гарантовано ефективної реалізації запланованого результату (підвищення рівня методичної культури) у заданому алгоритмі відтворення, що забезпечується наявним арсеналом засобів, методів і форм навчання, передбачає оперативний зворотний зв'язок на основі діагностики результатів відповідно до структури методичної культури; містить опис її складників. Структура означеної технології включає: цілепокладання, концептуальну основу, змістову і процесуальну частини.

Педагогічну технологію реалізовано відповідно до визначених педагогічних умов і принципів у процесі й на матеріалі нормативної навчальної дисципліни «Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах» і педагогічної (асистентської) практики у ВНЗ через розгортання фаз: культууроосвоєння (передбачала привласнення «сталого» культури соціуму, акумулювання культурного педагогічного досвіду завдяки ознайомленню з ним і знаходженню інформації, що містить культурно-історичні інваріанти педагогічної діяльності викладачів), культуровідтворення (припускала реалізацію освоєних майбутніми викладачами наявних культурних практик, передбачала перетворення педагогічної реальності, здійснення культуровідповідної педагогічної діяльності, за певним, обраним завдяки критеріальному відбору алгоритму дії, створення методичного продукту за зразком, що визнаний найкращим) і культуротворчості (передбачала вихід за межі типових, стандартних алгоритмів діяльності, знаходження в них особистих культурних сенсів, як утілення суб'єктності, потребувала моделювання власних варіантів вирішення різноманітних педагогічних завдань, створення суб'єктивно й об'єктивно нового методичного продукту), містила відповідні технологічні процедури, що визначили її інструментальну оснащеність.

9. На рефлексивно-результативному етапі дослідження за результатами прикінцевого зрізу в експериментальній групі було виявлено суттєві позитивні зміни в рівнях розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін: професійно-аксіологічний рівень було зафіксовано у 50,39% магістрантів експериментальної і 7,81% – контрольної груп; соціально-імперативний – у 46,51% в експериментальній та 60,94% – у контрольній групах. По завершенні формувального етапу експерименту на базовому рівні залишилося 3,10% студентів магістратури експериментальної і 31,25% – контрольної груп.

Перевірка значущості позитивних зрушень у розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», здійснена завдяки статистичній обробці отриманих експериментальних даних, дозволила довести ефективність запровадженої педагогічної технології.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку методичної культури викладачів вищої школи. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні концепції розвитку методичної культури викладачів вищої школи як професіоналів; поширенні теоретико-методологічних засад дослідження на розвиток методичної культури майбутніх фахівців інших сфер діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ Монографія

1. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : [монографія] / І. А. Княжева. – Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2014. – 328 с.

Публікації у фахових виданнях України

2. Княжева І. А. Визначення поняття «методична культура викладача вищої школи» / І. А. Княжева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 1.37., т. 1. – С. 167–171. – (Сер. : Педагогічні науки).
3. Княжева І. А. Використання кредитно-модульної технології у процесі підготовки майбутніх педагогів / І. А. Княжева // Наша школа. – 2005. – № 5–6. – С. 55–57.
4. Княжева І. А. Використання методу проектів у підготовці магістрів педагогічної освіти / І. А. Княжева // Наша школа. – 2007. – № 1. – С. 8–10.
5. Княжева І. А. Гуманістичні цінності культури у професійній підготовці майбутніх педагогів / І. А. Княжева // Наша школа. – 2009. – № 5. – С. 55–59.
6. Княжева І. А. Динаміка розвитку діяльнісно-організаційного компонента методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Вісник Інституту розвитку дитини : Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 29. – С. 71–77. – (Серія : Філософія, педагогіка, психологія).
7. Княжева І. А. Діагностика ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури майбутніх викладачів вищої школи спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Оновлення змісту, форм та методів

- навчання і виховання в закладах освіти : 36 наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2014. – Випуск (9(52)). – С. 83–87.
8. Княжева І. А. Діагностичний інструментарій визначення рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 21 (31). – С. 146–150.
  9. Княжева І. А. Загальнолюдські цінності в освіті: історія і сучасність / І. А. Княжева // Наша школа. – 2008. – № 5–6. – С. 14–17.
  10. Княжева І. А. Загальнонаукове трактування сутності макроконцепту «культура» / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2011. – № 1/LXXXXVII. – С. 43–46.
  11. Княжева І. А. Ідеї особистісно-орієнтованої дидактики у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти / І. А. Княжева // Наша школа. – 2002. – № 3. – С. 6–7.
  12. Княжева І. А. Інваріантна і варіативна складові процесу професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в педагогічному університеті / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2009. – № 7. – С. 93–97.
  13. Княжева І. А. Класифікаційна характеристика технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Народна освіта. – 2014. – № 1 (22). – Режим доступу до журн. : http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2229.
  14. Княжева І. А. Культурологічний підхід в педагогічній освіті / І. А. Княжева // Наша школа. – 2009. – № 2. – С. 7–12.
  15. Княжева І. А. Курс «Методика викладання педагогічних дисциплін у ВНЗ» в підготовці майбутніх викладачів вищої школи / І. А. Княжева // Наша школа. – 2010. – № 5–6. – С. 19–23.
  16. Княжева І. А. Математична модель методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Electronic Journal «The Theory and Methods of Educational Management», Edition 1 № 14 – 2014. – Режим доступу до журн : <http://umo.edu.ua/elektronne-naukove-faxove-vidannya-qteorya-ta-metodika-upravlnnya-osvtoyuq/katalog>.
  17. Княжева І. А. Методична культура педагога як інтегративна характеристика його загальної і професійно-педагогічної культури / І. А. Княжева // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць

Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – 2011. – Вип. 39. – Ч. 1. – С. 44–51.

18. Княжева І. А. Методична культура як соціокультурний феномен / І. А. Княжева // «Education and Pedagogical Sciences» («Освіта та педагогічна наука»). – 2012. – № 3. – С. 32–37.
19. Княжева І. А. Методична підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури / І. А. Княжева // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя : науковий журнал. – 2013. – № 1. – С. 177–182. (Серія : Психолого-педагогічні науки).
20. Княжева І. А. Міждисциплінарний спецсеминар як засіб формування методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін / І. А. Княжева // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 10(269). – Ч. IV. Педагогічні науки – С. 244–250.
21. Княжева І. А. Нормативний курс «Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах» у формуванні методичної культури майбутніх викладачів / І. А. Княжева // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 39. – С. 50–56.
22. Княжева І. А. Організація самостійної роботи магістрантів у межах курсу «Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах» / І. А. Княжева // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. – 2013. – № 5(31). – С. 246–256.
23. Княжева І. А. Особливості педагогічної діяльності викладачів вищої школи: теоретичний аналіз / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2011. – № 6/СП. – С. 113–116.
24. Княжева І. А. Педагогічна практика як засіб розвитку методичної культури майбутніх викладачів / І. А. Княжева // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – 2013. – Вип. 110. – С. 225–228.
25. Княжева І. А. Педагогічні умови розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – 2013. – Вип. 47. – С. 25–30.
26. Княжева І. А. Підготовка майбутніх педагогів до особистісно орієнтованого навчання і виховання дітей / І. А. Княжева // Наша школа. – 2008. – № 3. – С. 4–8.
27. Княжева І. А. Проблема підготовки викладачів вищої школи до педагогічної діяльності в умовах магістратури в сучасних наукових

- дослідженнях / І. А. Княжева // Зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 64. – С. 252–257. – (Педагогічні науки).
28. Княжева І. А. Проблема підготовки майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти до роботи в умовах полікультурного середовища / І. А. Княжева // Наша школа. – 2007. – № 5. – С. 18–22.
29. Княжева І. А. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти в умовах євроінтеграції / І. А. Княжева // Наша школа. – 2007. – № 2. – С. 13–16.
30. Княжева І. А. Результати експериментальної роботи з розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2013. – Додаток 1 до Вип. 31, Том ІХ (51) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 513–521.
31. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І. А. Княжева // Наука і освіта. – № 7–8. – 2005. – С. 25–27.
32. Княжева І. А. Спадщина К. Д. Ушинського в сучасній професійній підготовці майбутніх педагогів / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2008. – № 8–9. – С. 154–158.
33. Княжева І. А. Становлення і розвиток університетської освіти в ХІ – ХУІІІ сторіччях та її роль у підготовці майбутніх викладачів вищої школи / І. А. Княжева // «Education and Pedagogical Sciences» («Освіта та педагогічна наука»). – 2013. – № 1 (156). – С. 48–54.
34. Княжева І. А. Структура методичної культури майбутніх викладачів вищої школи зі спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 1.41. – (93), т. 1. – С. 70–75. – (Сер. : Педагогічні науки).
35. Княжева І. А. Цінності культури в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського і сучасна освіта / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2008. – № 8–9. – С. 256–260.

Публікації в наукових періодичних виданнях інших держав

36. Княжева І. А. Дидактические многомерные инструменты как средство развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин / І. А. Княжева // Вестник Дагестанского государственного университета. – 2013. – Вып. 4. – С. 188–192.
37. Княжева І. А. Дополнительность как принцип развития методической культуры будущих преподавателей педагогических

- дисциплин / И. А. Княжева // Концепт. – 2014. – № 02 (февраль). – ART 14031. – Режим доступа до журн.: <http://e-koncept.ru/2014/14031.htm>.
38. Княжева И. А. Методологическое обоснование сущности и форм существования методической культуры / И. А. Княжева // Весник Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2014. – № 1(171). – С. 73–80.
39. Княжева И. А. Обоснование уровней развития методической культуры будущего преподавателя высшей школы / И. А. Княжева // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 4; Режим доступа до журн : <http://www.science-education.ru/110-9630> (дата обращения: 11.07.2013).
40. Княжева И. А. Общечеловеческие ценности в профессиональной подготовке педагогов дошкольного профиля / И. А. Княжева // Аксиологические проблемы педагогики : сб. научных трудов. – Смоленск : СГПУ, 2003. – С. 57–64.
41. Княжева И. А. Реализация технологии развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин / И. А. Княжева // Концепт. – 2014. – № 03 (март). – ART 14065. – Режим доступа до журн.: <http://ekoncept.ru/2013/14065.htm>.
42. Княжева И. А. Роль учебной автономии в развитии методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин в условиях магистратуры / И. А. Княжева // [Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială](#) a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. – 2014. – № 1(34). – С. 26–35.
43. Княжева И. А. Кластерний аналіз результатів діагностики рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів / И. А. Княжева // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, I (7), Issue : 14, 2013. – С. 132–135.

Опубліковані праці апробаційного характеру

44. Княжева И. А. Использование дидактической многомерной технологии в профессиональной подготовке преподавателей высшей школы / И. А. Княжева // Инновации в технологиях и образовании : сб. ст. участников VI Междунар. научно-практ. конф. «Инновации в технологиях и образовании» (17–18 мая 2013 г.): в 4 частях. / Филиал КузГТУ в г. Белово. – Белово : Изд-во филиала КузГТУ в г. Белово, Россия; Изд-во ун-та «Св. Кирилл и Св. Мефодия», Велико Тырново, Болгария, 2013. – Ч. 4. – С. 147–150.
45. Княжева И. А. К вопросу о подготовке педагогов к решению современных воспитательных задач / И. А. Княжева // Материалы междунар. научно-практ. конф. [Аксиология современного воспитания в

системе непрерывного образования], (25–26 апреля 2006 г.) в 2 ч. – Ч. 2. – С. 48–53.

46. Княжева И. А. К вопросу об использовании инновационных технологий обучения специалистов дошкольного воспитания / И. А. Княжева // Доклады и сообщения междунар. научно-практ. конф. [Образование в современном обществе: проблемы, теория, практика], (25–27 сент. 1996 г.) – Одеса, 1996. – С. 49–50.
47. Княжева И. А. Логика реализации технологии развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин / И. А. Княжева // Инновации в технологиях и образовании : сб. ст. участников VII Междунар. научно-практ. конф. (28–29 марта 2014 г.): в 4 частях. / Филиал КузГТУ в г. Белово. – Белово : Изд-во филиала КузГТУ в г. Белово, Россия; Изд-во ун-та «Св. Кирилла и Св. Мефодия», Велико Тырново, Болгария, 2014. – Ч. 3. – С. 169–172.
48. Княжева И. А. Магистратура как форма подготовки преподавателей высшей школы: история и современность / И. А. Княжева // Современные методы и техники социально-гуманитарной практики: сб. материалов всеросс. науч.-практ. конф. с междунар. участием (г. Пермь, Перм. гос. нац. иссл. ун-т, 28 марта 2013 г.) / под общ. ред. З. П. Замараевой, В. А. Леденцовой, Т. Д. Попковой; Перм. гос. нац. иссл. ун-т. – Пермь, 2013. – С. 169–173.
49. Княжева И. А. Методическая культура как результат профессиональной подготовки будущих преподавателей педагогических дисциплин в условиях магистратуры / И. А. Княжева // Культура, искусство, образование : проблемы и перспективы развития : Материалы научно-практ. конф. с междунар. участием (8 февраля 2013 г.). – Смоленск : СГИИ, 2013. – С. 245–248.
50. Княжева И. А. Подготовка преподавателей высшей школы в условиях магистратуры / И. А. Княжева // Мир языков : ракурс и перспектива : материалы IV Междунар. науч. практ. конф. (Минск, 22 апреля 2013 г.) / редкол. : Н. Н. Нижнева (отв. редактор) [и др.]. – Минск : БГУ, 2013. – С. 569–576.
51. Княжева И. А. Роль рефлексии в процессе профессионального становления будущего педагога / И. А. Княжева // Материалы III междунар. научно-практ. конф. [Аксиология современного воспитания в системе непрерывного образования]. – Смоленск : Изд-во СмолГУ, 2008. – Вып. 3. – С. 237–244.
52. Княжева И. А. Творческое наследие Е. Н. Водовозовой и культурологические аспекты методической подготовки будущих педагогов / И. А. Княжева // Педагогические идеи Е. Н. Водовозовой и

- современность : материалы III междунар. научно-практ. конф. – Смоленск : Изд-во СмолГУ, 2009. – С. 62–65.
53. Княжева И. А. Характеристика методической культуры будущих преподавателей высшей школы как вида профессионально-педагогической культуры / И. А. Княжева // «Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale», simp., Șt. internaț. (Chișinău, 2013). Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale = Teachers professional culture. Current requirements : Materialele Simp. Șt. Intern., 16–17 mai, 2013. Rep. Moldova, Chișinău / com. De org. : Cojocaru-Borozan Maia [et al.]. Chișinău : S. N., 2013 (Tipogr. UPS „I. Creangă”). – С. 502–506.
54. Княжева І. А. Аналіз навчального заняття в методичній підготовці майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології / І. А. Княжева // Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні : Матеріали III Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю, (Сімферополь, 26 квітня 2013 р.) : у 4-х частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2013. – Ч. 1. – С. 53–57.
55. Княжева І. А. Генеза і розвиток методик педагогічної діяльності й проблема якості освіти / І. А. Княжева // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [Якість освіти – управління, сертифікація, визнання], (Краматорськ, 15 грудня 2009 р.). – Краматорськ : ДДМА, 2009. – С. 142–145.
56. Княжева І. А. До питання про впровадження особистісно-орієнтованої дидактики у підготовці фахівця дошкільної освіти / І. А. Княжева // Матеріали всеукр. наук.-пр. конф. [Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і виступу Президента України Л. Д. Кучми]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – Ч. 2. – С. 107–109.
57. Княжева І. А. Загальнонаукові принципи дослідження методичної культури майбутніх викладачів / І. А. Княжева // Матеріали Всеукр. наук. конф. [Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах : досвід та проблеми], (Одеса, 20-21 жовтня 2011 р.). – Одеса : ПНПУ, 2011. – С. 19–21.
58. Княжева І. А. Кількісно-якісний аналіз показників розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін / І. А. Княжева // Нові завдання та напрями педагогіки та психології у XXI столітті : Матеріали міжнар. науково-практ. конф. (м. Київ, Україна, 16 листопада 2013 року). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2013. – С. 48–53.

59. Княжева І. А. Компетентнісний підхід у підготовці фахівців в галузі дошкільної освіти / І. А. Княжева // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [Управління якістю підготовки фахівців у вищій школі : історія, досвід, перспективи], (Одеса, 14–15 листопада 2006 р.) – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2007. – С. 35–38.
60. Княжева І. А. Кредитно-модульна технологія підготовки майбутніх викладачів й проблема якості освіти / І. А. Княжева // Матеріали XVI міжнар. науково-метод. конф. [Управління якістю підготовки фахівців], (Одеса, 21-22 квітня 2011 р.). – Одеса : Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2011. – Ч. 1. – С. 62-63.
61. Княжева І. А. Культурологічний підхід і якість професійно-педагогічної підготовки викладачів вищої школи / І. А. Княжева // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика], (Одеса, 7–8 жовтня 2010 р.). – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2010. – С. 39–41.
62. Княжева І. А. Методика реалізації концептуальної моделі розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін / І. А. Княжева // Актуальні питання сучасної педагогіки. Матеріали міжнар. науково-практ. конф. (м. Острог, 1–2 листопада 2013 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 50–55.
63. Княжева І. А. Методична культура як умова ефективності професійної діяльності майбутнього викладача педагогічних дисциплін / І. А. Княжева // Компетентнісний підхід у системі неперервної педагогічної освіти : зб. наук. праць за матеріалами II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 13–15 лютого 2013 р. / МОНмолодьспорту України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди» [та ін.]; наук. ред. В. П. Коцур, О. І. Шапран; укл. О. М. Сергійчук, Н. П. Оніщенко. – Переяслав-Хмельницький : «ФОП Лукашевич О. М.», 2013. – С. 265-267.
64. Княжева І. А. Нові підходи до організації самостійної роботи студентів педагогічного вузу / І. А. Княжева // Матеріали докладів 5 НМК [Нові інформац. технології навчання в учбових закладах України – 97]. – Одеса, 1997. – С. 112–114.
65. Княжева І. А. Підготовка магістрів педагогічної освіти: методичний аспект / І. А. Княжева // Матеріали міжнар. науково-практ. конф. [Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі], 22–23 жовтня 2009 р. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – С. 61–63.
66. Княжева І. А. Рефлексивно-оцінний компонент методичної культури майбутніх викладачів / І. А. Княжева // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : Матеріали Бердянської сесії I Всеукраїнської наук.-

- практ. конф. з міжнар. участю (м. Бердянськ, 22 вересня 2012 р.) : у 5-ти частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 2. – С. 65–67.
67. Княжева І. А. Сучасні підходи до конструювання змісту педагогічних дисциплін / І. А. Княжева // Місія вчителя в сучасному світі : матеріали II Міжнародного симпозиуму (Одеса, 27-30 вересня 2012 р.) / МОНмолодьспорту України, ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2013. – С. 101–103.
68. Княжева І. А. Формування пізнавальної активності майбутніх вихователів в умовах модульного навчання / І. А. Княжева // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [Якість підготовки фахівців в умовах Болонського процесу], (Одеса, 20–21 листопада 2007 р.) : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. – С. 31–33.
69. Княжева І. А. Якість підготовки студентів в умовах системно-діяльнісного підходу / І. А. Княжева // Матеріали міжнар. симпозиуму, присвяченого 190-й річниці Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського [Революція в університетській освіті : глобалізація та індивідуалізація – погляд у майбутнє], (Одеса, 25-30 травня 2007 р.). – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2007. – С. 64.
- Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації**
70. Княжева І. А. Сборник дидактических заданий к курсу «Методика преподавания педагогических дисциплин в педагогическом училище» / И. А. Княжева. – Одеса-Когалым : ООО «КогалымГрафика», 1997. – 23 с.
71. Княжева І. А. Концепція розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах магістратури / І. А. Княжева // Наша школа. – 2013. – № 6. – С. 9–13.
72. Княжева І. А. Методика викладання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах : програма навчальної дисципліни / І. А. Княжева. – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. – 46 с.
73. Княжева І. А. Методична культура як важливий складник духовної культури людства / І. А. Княжева // Виховання і культура. – квітень-червень, 2013. – № 2(33). – С. 210–213.
74. Княжева І. А. Програма педагогічної практики магістрантів у ВНЗ / І. А. Княжева. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2012. – 36 с.
75. Княжева І. А. Результати діагностики рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності

«Дошкільна освіта»/ І. А. Княжева // Молодий вчений. – 2014. – № 1(3). – С. 137–141.

76. Княжева І. А. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності наукового макроконцепту «культура» / І. А. Княжева // Наша школа. – 2013. – № 2. – С. 23–26.

АНОТАЦІЯ

Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2014.

У дисертації розроблено й науково обґрунтовано концепцію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури, що включає методологічний, теоретичний і технологічний концепти; теоретично обґрунтовано генезис і розвиток методичної культури як соціокультурного феномена, його місце в загальній, педагогічній, професійно-педагогічній культурі. Розкрито сутність і структуру поняття «методична культура майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»»; визначено його компоненти (когнітивний, діяльнісно-організаційний, ціннісно-мотиваційний, рефлексивно-оцінний) і показники, схарактеризовано рівні розвитку методичної культури (базовий, соціально-імперативний, професійно-аксіологічний). Розроблено концептуальну модель розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта», що містить теоретико-методологічний, процесуально-технологічний і рефлексивно-результативний етапи. Визначено і науково обґрунтовано педагогічні умови розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта». Розроблено й експериментально перевірено педагогічну технологію розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: методична культура, майбутні викладачі педагогічних дисциплін, дошкільна освіта, концептуальна модель, педагогічні умови, педагогічна технологія.

АННОТАЦІЯ

Княжева И. А. Теоретико-методологические основы развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин в условиях магистратуры. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальностям 13.00.04 – теория и методика профессионального образования, 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2014.

В диссертации разработана и научно обоснована концепция развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование» в условиях магистратуры, включающая методологический, теоретический и технологический концепты; принципы (дополнительности, элективности, диалогичности, контекстности, субъектности), определяющие связь теоретических положений концепции с практикой; теоретически обоснованы генезис и развитие методической культуры как социокультурного явления, его место в общей, педагогической, профессионально-педагогической культуре.

Раскрыта сущность и структура феномена «методическая культура будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование»», который определен как сложное личностное образование, проявляющееся в присвоении и воспроизведении устоявшихся традиций, ценностных смыслов обучения студентов в вузе в содержании и способах организации собственной педагогической деятельности, адекватных природе педагогических дисциплин как части гуманитарного знания. В ходе исследования выявлены компоненты методической культуры (когнитивный, деятельностно-организационный, ценностно-мотивационный, рефлексивно-оценочный) и показатели (владение и понимание профессионального языка; представление о сущности методической культуры преподавателя; сформированность базовых методико-педагогических знаний; организаторские способности; сформированность умений, необходимых для анализа, отбора, внедрения и авторизации традиционных и инновационных методик и технологий преподавания педагогических дисциплин; опыт создания методических продуктов как артефактов; способность к оценке и самооценке продуктов методической деятельности; рефлексивность; способность к саморазвитию; профессионально-ориентированная направленность личности; сформированность профессионально-педагогической мотивации; ценностная ориентация на методическую деятельность), охарактеризованы уровни развития методической культуры (базовый, социально-

императивный, профессионально-аксиологический).

Разработана концептуальная модель развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование», содержащая теоретико-методологический, процессуально-технологический и рефлексивно-результативный этапы. Определены и научно обоснованы педагогические условия развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование» (раскрытие в содержании профессиональной подготовки будущих преподавателей сущности методической культуры как социокультурного феномена и личностного новообразования, осознание значимости которого будет происходить в контексте результатов педагогической деятельности; приобретение личного опыта осуществления педагогической деятельности, необходимого для анализа, отбора и создания методических продуктов; обеспечение учебной автономии будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование» в условиях их магистерской подготовки).

Разработана и экспериментально апробирована педагогическая технология развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование» в условиях высшего педагогического учебного заведения, содержание и структура учебной программы нормативной дисциплины «Методика преподавания педагогических дисциплин в высших учебных заведениях», программа педагогической (ассистентской) практики для магистрантов в вузах, обеспечивающих развитие у будущих преподавателей методической культуры; методика определения уровней развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование» в условиях магистерской подготовки в педагогическом вузе.

Ключевые слова: методическая культура, будущие преподаватели педагогических дисциплин, дошкольное образование, концептуальная модель, педагогические условия, педагогическая технология.

ABSTRACT

Knyazheva I. A. Theoretical-methodological grounds of methodical culture evolution of future teachers of pedagogical disciplines in conditions of Master Degree Program earning. – Manuscript (in Ukrainian).

Dissertation for a Doctor's Degree in Pedagogical Sciences. Specialities 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education, 13.00.08 – Preschool Education. – State institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”. – Ministry of Education and Science of Ukraine. –

Odessa, 2014.

The concept of methodical culture evolution of future teachers of pedagogical disciplines in the conditions of Master Degree program earning, which includes methodological, theoretical and technological conceptual objects has been developed and scientifically grounded in the doctoral thesis; genesis and evolution of methodical culture as a socio-cultural phenomenon, its place in general, pedagogical and professional-pedagogical culture have been theoretically substantiated. The essence and structure of the concept “methodical culture of future teachers of pedagogical disciplines of speciality “Preschool Education” have been exposed; its components (cognitive, activity-executional, value-motivational, reflective-appraisive) and indicators are identified, levels of methodological culture (basic, socio-imperative, professional and axiological) are characterized. The conceptual model of methodical culture evolution of future teachers of pedagogical disciplines of speciality “Preschool Education” which includes theoretical-methodological, procedural-technological and reflexive-effective stages has been elaborated. Pedagogical conditions of methodical culture evolution of future teachers of pedagogical disciplines of speciality “Preschool Education” have been defined and scientifically grounded. Educational technology of methodical culture evolution of future teachers of pedagogical disciplines of speciality “Preschool Education” in the conditions of higher pedagogical educational establishment has been worked out and experimentally proved.

Keywords: methodical culture, future teachers of pedagogical disciplines, preschool education, conceptual model, pedagogical conditions, educational technology.

Підписано до друку 02.10.2014 р.
Обсяг 1,9 друк. арк. Формат 60x88/16 Зам. № 16.
Наклад 120 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60.
т. +38 0482 35 79 76

info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.